

Evaluatie 2023
Programma duurzaamheid
Gemeente Tynaarlo 2020-2030

Inhoud

- 1. Inleiding 3
- 2. Ontwikkelingen 4
- 3. Evaluatie van de ambities 6
- 4. Overzicht ambities per 2023..... 19

1. Inleiding

Wij streven ernaar Tynaarlo te verduurzamen. Dit brede maatschappelijke thema staat hoog op de maatschappelijke en gemeentelijke agenda. In het programma duurzaamheid 2020-2030 (vastgesteld in oktober 2020) hebben we de opgaven beschreven en onze ambities bepaald binnen vijf pijlers:

- Pijler 1: 'Hernieuwbare energie'
- Pijler 2: 'Woningen en gebouwen'
- Pijler 3: 'Mobiliteit'
- Pijler 4: 'Circulaire economie'
- Pijler 5: 'Natuur en Milieu'

We zien de gemeente als één van de partijen die bijdraagt aan de duurzaamheidsopgave. We werken daarom niet alleen. Samen met inwoners, bedrijven, kennisinstellingen en (maatschappelijke) organisaties zijn we aan de slag. De ene keer als aanjager, de andere keer als ondersteuner, dan weer als verbinder. Ieder thema en elk project vraagt om maatwerk. Welke rol we als gemeente oppakken, bekijken we dan ook per onderwerp. Zo spelen we in op dat wat nodig is. Daarbij gaan we uit van onze leidende principes: (1) lokale kracht, (2) gemeente als voorbeeld en (3) kennis delen.

De stip op de horizon

Onze ambitie is kort maar krachtig: In Tynaarlo realiseren we in 2030 een CO2-reductie van 49% en in 2050 een reductie van 95% ten opzichte van 1990. Daarmee zetten we een duidelijke stip op de horizon. We willen CO2 reduceren en bewegen in die richting door in te zetten op vijf pijlers. Bij alle activiteiten die we ondernemen, vragen we ons af welke CO2-effecten die hebben. We proberen daarbij zo goed mogelijk in beeld te brengen wat die effecten zijn en welke keuzes er te maken zijn.

Monitoring en evaluatie

Jaarlijkse monitoren we de voortgang van activiteiten en projecten, dat wordt betrokken bij de reguliere Planning & Control cyclus. Ook is er een gemeentelijke CO2-monitor ontwikkeld, waarin we de voortgang op de ambitie en de doelen per pijler inzichtelijk maken. De monitor toont waar we nu staan, met welke projecten we werken aan de ambitie en doelen en wat de resterende opgave is. De eerste versie van de monitor is in 2022 gereed gekomen en jaarlijks wordt de CO2-monitor van Tynaarlo geactualiseerd. Tweejaarlijks worden de duurzaamheidsdoelen en ambities in de raad geëvalueerd en waar nodig bijgesteld. Het jaarlijks monitoren van resultaten en kengetallen en het tweejaarlijks evalueren helpt in het focussen op de gestelde doelen en projecten.

Leeswijzer

Hoofdstuk 1 is de inleiding. In hoofdstuk 2 wordt teruggeblikt op de periode 2021 t/m 2023, waarbij de ontwikkelingen op gebied van duurzaamheid worden beschreven. In hoofdstuk 3 is een overzicht van de ambities opgenomen, zoals deze in oktober 2020 zijn vastgesteld, en worden deze ambities geëvalueerd. Indien nodig worden ambities aangepast en/of aangevuld. Hoofdstuk vier geeft een nieuw totaaloverzicht van de voorgestelde ambities weer.

2. Ontwikkelingen

Het Programma Duurzaamheid 2020-2030 van de gemeente Tynaarlo is vastgesteld in oktober 2020. Niet eerder is de noodzaak voor verduurzamen van onze leefomgeving zo voelbaar geworden als de jaren die op 2020 volgden. Vanuit het Klimaatakkoord wordt in Nederland hard gewerkt aan de reductie van CO₂-emissie. De afbouw van het Groningse gas, het pakket Fit for 55 en geopolitieke ontwikkelingen hebben hierin versnelling gebracht.

EU doelstelling: 55% minder CO₂-uitstoot in 2030

In 2021 heeft de EU een akkoord gesloten over een doelstelling van 55 procent minder CO₂-uitstoot in 2030. Het pakket Fit for 55 moet de EU-wetgeving in overeenstemming brengen met die doelstelling. Ook de Klimaatwet in Nederland is op de EU-doelstelling aangepast¹. De aanpassing betreft een verhoging van de CO₂-reductie voor 2030 van 49 procent naar ten minste 55 procent.

Wateroverlast, droogte, hitte en natuurinclusiviteit

In de zomer van 2021 kregen we te maken met hevige neerslag. Samen met het hoogwater leidde dit tot overstromingen in Limburg, België en Duitsland. Hiermee werd duidelijk dat de gevolgen van de klimaatverandering ons dichterbij treffen dan tot voor kort voor mogelijk werd gehouden. De zomer van 2022 kenmerkte zich juist door droogte en hitte. De zomer van 2023 was wereldwijd met afstand de warmste ooit gemeten². Gevolgen zoals hittestress, wateroverlast, droogte en de kans op overstromingen door klimaatverandering zullen niet te voorkomen zijn, maar kunnen wel beperkt worden met verschillende soorten maatregelen.

Ook staan de kwaliteit van de natuur en de biodiversiteit onder druk³. Juist ook in de gebouwde omgeving. De overheid, maatschappelijke organisaties, inwoners en bedrijven werken aan de benodigde aanpassingen voor het omgaan met extreme weersomstandigheden en het versterken van de biodiversiteit, zodat dit het nieuwe normaal wordt. Daarmee krijgt ook het thema natuurinclusiviteit toenemende aandacht.

Stijging energieprijzen

In 2021 zijn de gasprijzen gestegen. De economie kwam weer op gang na de coronacrisis en daardoor steeg op veel plekken in de wereld de vraag naar gas relatief snel. Ook nam de vraag naar aardgas wereldwijd steeds meer toe. Sinds het begin van de oorlog in Oekraïne (begin 2022) staat de Europese energiemarkt extra onder druk. Dit heeft geleid tot extreem hoge gasprijzen. De stijging van de energieprijzen zorgde ervoor dat in Nederland veel woningeigenaren aan de slag wilden gaan met energiebesparende maatregelen in hun huis. Ook maakte de oorlog in Oekraïne dat mensen van het gas af wilden. Deze ontwikkelingen hebben geleid tot een flinke toename in verduurzaming bij zowel huishoudens als organisaties.

Met de stijging van de energieprijzen is ook energiearmoede bij huishoudens toegenomen. Energiearmoede vindt plaats bij huishoudens met een laag besteedbaar inkomen die te maken hebben met hoge energielasten als gevolg van gestegen energieprijzen in combinatie met de lagere energetische kwaliteit van de woningen. De problematiek rond de hoge energieprijzen blijft nog bestaan en ook het risico van nieuwe prijsoploop bestaat.

Risico's op een duurdere en tragere energietransitie

De huidige energie-infrastructuur in Nederland is niet ingericht op de grote opgaves waar Nederland voor staat, zoals de woningbouwopgave, de mobiliteitstransitie, de warmtetransitie en de energietransitie, en zal daarom uitgebreid en verzaamd moeten worden. De toename in verduurzaming bij woningen en organisaties en van mobiliteit leidt steeds vaker tot laagspanningsklachten in het laagspanningsnet (LS) en middenspanningsnet van de regionale netbeheerder. Tevens kunnen deze ontwikkelingen leiden tot afnameschaarste. Afnameschaarste ontstaat als de afnamepiek van elektriciteit groter is dan de beschikbare netcapaciteit.

Bij het hoogspanningsnet spreken we van netcongestie. Netcongestie ontstaat wanneer op één moment te veel energie het net in wordt gestuurd. Dit kan door zonnepanelen op daken en velden zijn, maar ook windmolens op land en zee hebben hier invloed op. Dit heeft als gevolg heeft dat opgewekte

---

¹ https://www.eerstekamer.nl/nieuws/20230627/implementatie_europese_klimaatwet

² nos.nl/artikel/2489431-zomer-2023-wereldwijd-met-afstand-de-warmste-ooit-gemeten

³ <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-41d121e38a9d40e5117276cad98d3532c2452c80/pdf>

stroom steeds vaker niet terug geleverd kan worden aan het net, er is dan sprake van transportschaarste op het hoogspanningsnet. Overheden zijn met de netbeheerders in gesprek over de prioritering van netinvesteringen.

Tegelijkertijd zijn er andere risico's gericht op een duurdere en tragere energietransitie. Metalen zoals lithium, neodymium en kobalt zijn belangrijk voor accu's, windmolens en zonnepanelen, maar de winning van deze grondstoffen vindt echter maar in een paar landen plaats. Sluiting van fabrieken tijdens coronalockdowns en juist een toenemende vraag voor bijvoorbeeld zonnepanelen en warmtepompen hebben geleid tot leveringsproblemen van onderdelen. Ook heeft de toenemende vraag voor verduurzaming geleid tot een groeiend tekort aan vakmensen (in o.a. de techniek, IT en bij de overheid).

In de zomer van '23 heeft de Raad van State een uitspraak gedaan in een isolatiezaak⁴, die grote gevolgen heeft voor de isolatieopgave in Nederland. Bij ruimtelijke ontwikkelingen en verduurzamingsopgaven (zoals o.a. warmte-isolatie) moet in het kader van de Wet Natuurbescherming onderzoek worden gedaan naar het voorkomen van beschermde soorten. Dit is ter bescherming, behoud en versterking van populaties (beschermde) inheemse diersoorten. Naar aanleiding van de uitspraak van de Raad van State wordt een aanpak natuurinclusief isoleren ontwikkeld in afstemming met de provincies, gemeenten, isolatiebedrijven en natuurorganisaties. De ontwikkeling van een soortenmanagementplan (SMP) vormt hier onderdeel van. De aanpak ten behoeve van natuurinclusief isoleren kan leiden tot een (mogelijk tijdelijke) vertraging in de energietransitie.

Als laatste leidt een combinatie van factoren, zoals bovengenoemde ontwikkelingen en bijvoorbeeld het afschaffen van de salderingsregeling voor zonnepanelen, steeds vaker tot onzekerheid bij de consument.

Samenwerking en projecten

Samenwerking tussen (overheids-)partners is van een steeds groter wordend belang om bestaande risico's op een duurdere en trage energietransitie te verkleinen en om ambities en projecten zo goed en zo snel mogelijk te kunnen realiseren. De gemeente Tynaarlo werkt op het gebied van hernieuwbare energie, warmtetransitie, mobiliteit, circulaire economie en natuur en milieu intensief samen met partners zoals andere (Drentse) gemeenten, de provincie Drenthe, de netbeheerder, woningcorporaties, huurdersverenigingen, de Drentse Milieu Federatie, de waterschappen, Prolander en RUD, de waterketen Groningen en Noord-Drenthe en ook met inwoners via lokale bewonersinitiatieven. Ook voor het monitoren van de voortgang op diverse onderwerpen zoals mobiliteit, RES en de warmtetransitie vindt een intensieve samenwerking plaats met andere (overheids-)partners. De uitvoering van het programma duurzaamheid richt zich de afgelopen jaren o.a. op het realiseren van zon op daken van agrariërs en MKB, een wijkgerichte aanpak tegen energiearmoede, subsidieontwikkeling ten behoeve van energiebesparing en verduurzaming, de inzet tegen grondstofverspilling, de verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed en wagenpark en activiteiten zoals een verkenning van een testproject met waterdoorlatende klinkers in Tynaarlo in samenwerking met ENTRANCE.

Financiering duurzaamheid

De afgelopen jaren zijn er veel ontwikkelingen geweest in de financiën rondom het thema duurzaamheid. In de periode 2020 t/m 2022 is sprake geweest van het ontvangen van diverse eenmalige middelen van het Rijk ten behoeve van uitvoering van de klimaatakkoordtaken, zoals Regionale Energiestrategie en de warmtetransitie. In deze periode is ook gebruik gemaakt van middelen als de RRE-subsidie en de specifieke uitkering energiearmoede voor de uitvoering van diverse campagnes en activiteiten. Sinds 2023 kunnen gemeenten van structurele middelen gebruik maken ten behoeve van de uitvoering van het klimaatakkoord. Hiervoor is in het coalitieakkoord een aanzienlijk groter budget ter beschikking gesteld voor de jaren 2023-2030, dit voor het realiseren van benodigde kennis, expertise én uitvoeringscapaciteit. Daarnaast kan de gemeente ook nog steeds gebruik maken van specifieke uitkeringen voor een aanpak energiearmoede en voor een lokale aanpak isolatie.

---

⁴ www.volkshuisvestingnederland.nl/actueel/nieuws/2023/10/04/natuurvriendelijk-isoleren-je-woning-verduurzamen-zonder-vleermuizen-te-schaden

3. Evaluatie van de ambities

De CO2-monitor van de gemeente Tynaarlo is geactualiseerd in het vierde kwartaal van 2023. Met de monitor wordt de voortgang op de ambitie en de doelen per pijler inzichtelijk gemaakt. De monitor toont waar we nu staan, met welke activiteiten en projecten we werken aan de ambities en doelen en wat de resterende opgave is. De CO2-monitor vormt de onderlegger voor de evaluatie van de ambities. Er zit 1-2 jaar vertraging in de (landelijke) beschikbaarheid van de cijfers. De meest actuele en recent beschikbare cijfers t.b.v. de monitor hebben daardoor veelal betrekking op 2021.

In dit hoofdstuk worden de ambities, zoals deze in oktober 2020 zijn vastgesteld, weergegeven. Per pijler en ambitie wordt beschreven of de ambitie gelijk blijft, aangepast dient te worden, of dat er een ambitie kan worden toegevoegd. Daarbij wordt een onderbouwing gegeven.

Pijler 1 Hernieuwbare energie																																																													
	<i>In 2030 wekken we in de gemeente Tynaarlo jaarlijks tussen 745 en 1090 TJ aan hernieuwbare energie op.</i>																																																												
Wijziging ambitie gewenst: Nee, deze ambitie blijft gelijk.	<p>In 2021 is binnen de RES-regio Drenthe de RES Drenthe 1.0 met bijbehorende ambities vastgesteld. Figuur 11 van de CO2-monitor 2023 toont de historische ontwikkeling van de opwek van hernieuwbare energie en een prognose gebaseerd op de ambities voor zon op land en zon op daken in de gemeente Tynaarlo. In 2021 is er 322 TJ hernieuwbare elektriciteit en warmte opgewekt. De opbouw van de grafiek laat zien dat we op de goede weg zijn om de ambities te behalen.</p> <p>De gemeente voert stimuleringsactiviteiten uit gericht op de realisatie van zon op dak. Daarbij worden de ervaringen betrokken van eerdere Drentse pilots met zon op dak.</p> <p>In de ontwerp-omgevingsvisie is een beleidskader voor hernieuwbare energie op hoofdlijnen opgenomen. Na vaststelling van de Omgevingsvisie in het najaar van 2023 wordt een traject gestart om de hoofdlijnen in een beleidskader zon uit te werken. Na vaststelling van het beleidskader zon (naar verwachting in 2025) kunnen plannen voor zonprojecten getoetst worden aan dit kader om de vastgestelde ambities voor de RES verder waar te maken.</p> <table border="1"> <caption>Data for Figuur 1: Hernieuwbare energie in de gemeente Tynaarlo in TJ</caption> <thead> <tr> <th>Jaar</th> <th>Hernieuwbare elektriciteit (TJ)</th> <th>Hernieuwbare warmte (TJ)</th> <th>Totaal (TJ)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td>2010</td><td>0</td><td>54</td><td>54</td></tr> <tr><td>2011</td><td>1</td><td>48</td><td>49</td></tr> <tr><td>2012</td><td>2</td><td>40</td><td>42</td></tr> <tr><td>2013</td><td>5</td><td>34</td><td>39</td></tr> <tr><td>2014</td><td>19</td><td>27</td><td>46</td></tr> <tr><td>2015</td><td>14</td><td>20</td><td>34</td></tr> <tr><td>2016</td><td>19</td><td>50</td><td>69</td></tr> <tr><td>2017</td><td>25</td><td>45</td><td>70</td></tr> <tr><td>2018</td><td>35</td><td>38</td><td>73</td></tr> <tr><td>2019</td><td>100</td><td>42</td><td>142</td></tr> <tr><td>2020</td><td>183</td><td>97</td><td>280</td></tr> <tr><td>2021</td><td>227</td><td>95</td><td>322</td></tr> <tr><td>Prog... 2030</td><td>580</td><td>95</td><td>675</td></tr> <tr><td>Doelstelling</td><td></td><td></td><td>745</td></tr> </tbody> </table>	Jaar	Hernieuwbare elektriciteit (TJ)	Hernieuwbare warmte (TJ)	Totaal (TJ)	2010	0	54	54	2011	1	48	49	2012	2	40	42	2013	5	34	39	2014	19	27	46	2015	14	20	34	2016	19	50	69	2017	25	45	70	2018	35	38	73	2019	100	42	142	2020	183	97	280	2021	227	95	322	Prog... 2030	580	95	675	Doelstelling			745
Jaar	Hernieuwbare elektriciteit (TJ)	Hernieuwbare warmte (TJ)	Totaal (TJ)																																																										
2010	0	54	54																																																										
2011	1	48	49																																																										
2012	2	40	42																																																										
2013	5	34	39																																																										
2014	19	27	46																																																										
2015	14	20	34																																																										
2016	19	50	69																																																										
2017	25	45	70																																																										
2018	35	38	73																																																										
2019	100	42	142																																																										
2020	183	97	280																																																										
2021	227	95	322																																																										
Prog... 2030	580	95	675																																																										
Doelstelling			745																																																										
Monitoring	De voortgang van deze ambitie wordt via de CO2-monitor van de gemeente Tynaarlo bijgehouden in figuur 11.																																																												

Pijler 2 Woningen en gebouwen

In 2030 zijn de eerste wijken binnen gemeente Tynaarlo verduurzaamd en van het aardgas af.

Wijziging ambitie gewenst: Ja, deze ambitie wordt aangepast.

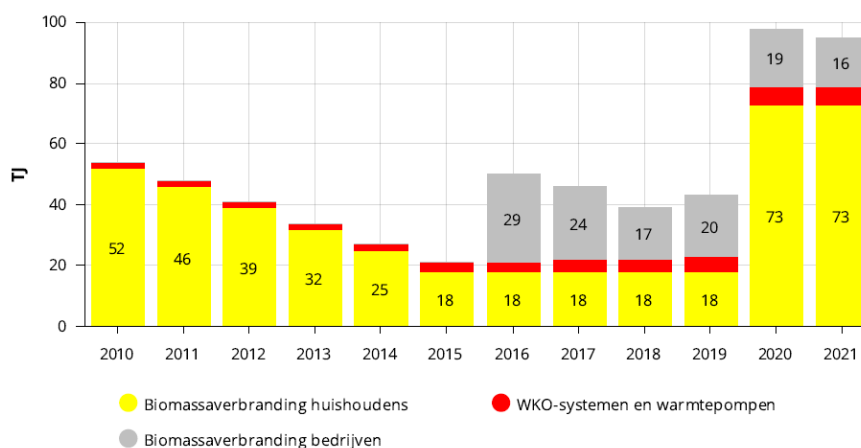
De onderzoeken bij de ontwikkeling van de eerste Transitievisie Warmte (die door de raad is vastgesteld in juni 2022), hebben geleid tot het inzetten van een realistische en haalbare aanpak. Er is gebleken dat er weinig collectieve oplossingen mogelijk zijn in de gemeente. Daarnaast is nog niet voor elke woning een logisch duurzaam alternatief voorhanden. In de eerste Transitievisie Warmte wordt daarom vooral ingezet op energiebesparing en wordt isoleren als belangrijke eerste stap gezien. Er zijn geen wijken aangewezen die voor 2030 van het aardgas af gaan omdat het op wijkniveau nog niet realistisch, haalbaar en betaalbaar is voor vele inwoners. Wel wordt er in Vries Zuid een nieuwe, aardgasvrije woonwijk gerealiseerd en worden de plannen uitgewerkt voor de toekomstige aardgasvrije wijk Laarhove.

De focus op energiebesparing is het belangrijkste en daarmee ligt de focus minder op aardgasvrij. Daar wordt de ambitie op aangepast. Het is niet eenvoudig een kwantitatieve doelstelling aan energiebesparing/verduurzaming te koppelen. Bij de volgende evaluatie van het programma wordt dit opnieuw onderzocht.

De inzet vanuit de gemeente Tynaarlo ligt de komende jaren vooral op het helder informeren en begeleiden van bewoners van bestaande woningen om in actie te komen, en op het aansluiten bij de inzet van lokale initiatieven (de lokale kracht) die zich richten op activiteiten rondom energiebesparing en verduurzaming. Daarnaast is het de wens om van een aantal kleine collectieve warmtekansen de haalbaarheid in kaart te gaan brengen, zoals het gebruik maken van warmte uit oppervlaktewater.

Bij de uitvoering van de Transitievisie Warmte wordt gebruik gemaakt van Rijksmiddelen die beschikbaar zijn gesteld voor o.a. de ontwikkeling van een lokale aanpak isolatie en de uitvoering van klimaat- en energietaken. Tevens krijgen we in de gemeente Tynaarlo te maken met de uitwerking van Maatregel 29 uit de kabinetsreactie 'Nij Begun' op het rapport "Groningers boven gas". Maatregel 29 betreft een extra impuls aan het isoleren van woningen in alle gemeenten in de provincie Groningen en de gemeenten Aa en Hunze, Noordenveld en Tynaarlo in de provincie Drenthe (t/m 2035). Er wordt gewerkt aan een aanpak hiervoor.

Bij ruimtelijke ontwikkelingen en verduurzamingsopgaven (zoals o.a. warmte-isolatie) moet in het kader van de Wet Natuurbescherming onderzoek worden gedaan naar het voorkomen van beschermde soorten. Zoals beschreven in hoofdstuk 2, vormt de ontwikkeling van een soortenmanagementplan (SMP) hier onderdeel van. De aanpak ten behoeve van natuurinclusief isoleren kan leiden tot een (mogelijk tijdelijke) vertraging in de energietransitie.

Figuur 2 Hernieuwbare warmte in gemeente Tynaarlo in TJ

	In 2020 en 2021 is de hoeveelheid hernieuwbare warmte door houtkachels flink toegenomen (72 TJ). Dit komt door een nieuwe berekeningsmethode die Nederlandse Emissieregistratie vanaf 2020 toepast. Deze methodiek is gebaseerd op nieuwere en recentere informatiebronnen waardoor de hoeveelheid hernieuwbare warmte door houtkachels vanaf 2020 substantieel hoger is dan in voorgaande jaren zonder dat hier een feitelijke stijging in 2020 aan ten grondslag ligt.
Voorstel ambitie	<i>In 2030 is aantoonbaar CO2-uitstoot reductie bij woningen en gebouwen gerealiseerd door de inzet van de gemeente op het stimuleren van energiebesparing en verduurzaming.</i>
Monitoring	De voortgang van deze ambitie wordt via de CO2-monitor van de gemeente Tynaarlo bijgehouden in figuur 9, figuur 11 en figuur 12.

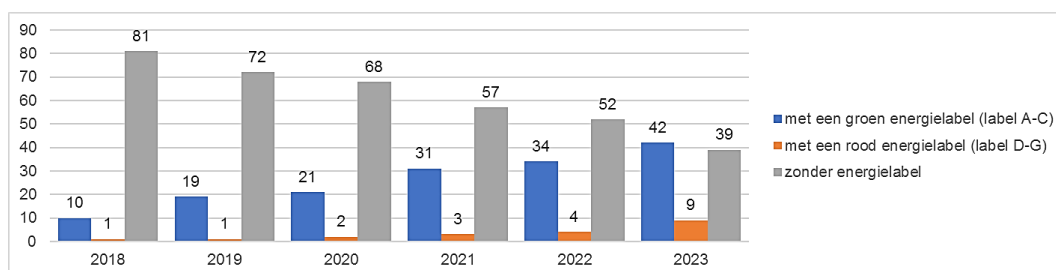
	<i>In 2030 voldoet het commercieel en maatschappelijk vastgoed in de gemeente Tynaarlo aan de landelijke energieprestatiedoelen en zijn diverse gebouwen in Tynaarlo van het aardgas af.</i>
Wijziging ambitie gewenst: Ja, deze ambitie wordt aangepast.	<p>Het stukje 'en zijn diverse gebouwen in Tynaarlo van het aardgas af' wordt van deze ambitie losgekoppeld. Het gaat om de energieprestatiedoelen, aardgasvrij is daar op dit moment (nog) geen onderdeel van. Nieuwbouw van vastgoed zal vanzelfsprekend wel aardgasvrij zijn en deze gebouwen kunnen evt. separaat worden gemonitord.</p> <p>De Nederlandse wet- en regelgeving over de energieprestatie van gebouwen is gebaseerd op de Europese Energy Performance of Buildings Directive (EPBD). De EPBD richtlijn bevat eisen en bepaling om de energie-efficiëntie van gebouwen te verbeteren, waardoor het energiegebruik daalt. Er zijn verschillende wetten, regels en instrumenten gekoppeld aan de energieprestaties van gebouwen.</p> <p>Zo zijn de eisen en bepalingen die relevant zijn voor de Nederlandse situatie voor nieuwbouw opgenomen in het Bouwbesluit en de Regeling Bouwbesluit. En het Activiteitenbesluit milieubeheer verplicht bestaande bedrijven en instellingen (inrichtingen) om energiebesparende maatregelen te treffen met een terugverdientijd van 5 jaar of minder.</p> <p>Een voorbeeld van regelgeving is dat sinds 1 januari 2021 geldt dat alle nieuwe gebouwen in Nederland bijna energieneutrale gebouwen (BENG) zijn. Een ander voorbeeld is dat sinds 1 januari 2023 alle kantoren een label c-verplichting hebben. Gemeenten moeten toezien op de naleving van de wet- en regelgeving rondom de energieprestatie van vastgoed.</p> <p>Figuur 13 van CO2-monitor van de gemeente Tynaarlo geeft inzicht in de labelverdeling van kantoren in gemeente Tynaarlo. Figuur 13 geeft weer dat er naar inschatting⁵ 91 gebouwen in de gemeente moeten voldoen aan deze verplichting. In 2023 hadden 42 kantoren een vastgesteld energielabel C of hoger en 9 kantoren voldoen in ieder geval nog niet aan de wet met een energielabel D of lager en van een groot deel van de kantoren in de gemeente (39) is het energielabel nog niet bekend.</p> <p>Uit cijfers van de RUD blijkt dat circa 90 bedrijven in de gemeente Tynaarlo moeten voldoen aan de energiebesparingsplicht. De schatting van het RUD is dat circa 30 bedrijven nog niet aan de informatieplicht hebben voldaan. Daar komen afhankelijk van hun verbruik nog een 24 tal type c bedrijven bij door een wijziging in de wetgeving. Na 1 juli 2023 vallen type C bedrijven ook onder de algemene regels met betrekking tot het onderdeel energie. Tot nu toe zijn 22 bedrijven van de 90 bezocht.</p> <p>Om de ambitie voor 2030 te behalen is het goed informeren van gebouweigenaren over de bestaande regelgeving van belang, evenals het toezien op het naleven van de regelgeving.</p>

⁵ Als databron voor figuur 13 wordt de GIS-viewer label C verplichting kantoren van RVO gebruikt. De GIS-viewer geeft een indicatie van de label-C-verplichting, dus de best haalbare benadering van de werkelijkheid.

Vanuit bovengenoemde constatering kunnen activiteiten vanuit de gemeente worden opgezet ten behoeve van het behalen van de gestelde ambitie.

Bij eigen vastgoedprojecten vanuit de gemeente worden de regels uit het Bouwbesluit en Regeling Bouwbesluit nageleefd. Daarnaast voorziet het “Meerjaren duurzaamheidsplan gemeentelijke gebouwen”, dat in 2020 door de raad is vastgesteld, in het energieneutraal (is CO2 neutraal) en aardgasloos maken van gebouwen in eigendom van de gemeente die we duurzaam willen exploiteren. Het MJDP loopt tot 2037 en werkzaamheden zijn, behalve het voorzien van LED verlichting en PV panelen, gepland op basis van natuurlijke onderhoudsmomenten van de gebouwen om desinvesteringen te voorkomen. De ervaring is wel dat diverse werkzaamheden vanuit het MJDP moeten worden bijgesteld vanwege prijsstijgingen, arbeidskrapte, leveringsproblemen en vooral ook vanwege de netcapaciteit problemen. Als de netcapaciteit beperkingen met zich meebrengt, wordt naar lokale oplossingen gezocht.

Figuur 3 Labelverdeling kantoren gemeente Tynaarlo

Voorstel ambitie	<i>In 2030 voldoet het commercieel en maatschappelijk vastgoed in de gemeente Tynaarlo aan de landelijke energieprestatiedoelen.</i>
Monitoring	De voortgang van deze ambitie wordt via de CO2-monitor van de gemeente Tynaarlo bijgehouden in figuur 13 (labelverdeling kantoren gemeente Tynaarlo) en via ontvangen cijfers vanuit de RUD met betrekking tot de informatieplicht en energiebesparingsplicht. Deze gegevens worden in de tekst van pijler 2 van de CO2-monitor meegenomen.

Pijler 3 Mobiliteit	
	<i>In 2030 wil de gemeente een voorbeeld zijn op gebied van duurzame mobiliteit. Het volledige wagenpark van de gemeente Tynaarlo is fossielvrij in 2030.</i>
Wijziging ambitie gewenst: Ja, deze ambitie wordt aangepast.	<p>Het onderzoek naar de verduurzaming van het eigen wagenpark is in 2022 uitgevoerd. Dit onderzoek vormt de onderbouwing om goede keuzes te maken op weg naar een duurzaam wagenpark. Lichte voertuigen worden vervangen op basis van leeftijd. Het wagenpark kan <i>nagenoeg</i> fossielvrij zijn in 2030, want een aantal voertuigen kan nog niet vervangen worden naar elektrisch omdat de techniek op dit moment nog niet zover is. Om deze reden wordt het woord <i>nagenoeg</i> aan de ambitie toegevoegd.</p> <p>Vanwege de ontwikkeling in brandstofprijzen, is er in 2023 een extra investeringsbegroting gemaakt voor de jaren 2023 t/m 2025, ten behoeve van het vervangen van diverse lichte bedrijfswagens. Daarbij worden o.a. de volgende uitgangspunten gehanteerd:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vervanging van de huidige voertuigen voor “af fabriek” batterij elektrisch aangedreven voertuigen (BEV) - Daar waar er geen BEV beschikbaar is, vervanging door de schoonste fossiel aangedreven variant <p>Bij twee vervangingen van negen lichte bedrijfswagens is een duurzame variant “af fabriek” nog niet mogelijk. Dit betreft de 4x4 aangedreven voertuigen. Ook voor grote voertuigen wordt het overstappen op een duurzame variant complexer. O</p> <p>Vooruitlopend op de verduurzaming voor de langere termijn, wordt in 2023 eerst een flinke reductie van de CO2 uitstoot gerealiseerd door over te stappen van GTL-brandstoffen naar HVO-brandstoffen. HVO-diesel wordt naast plantaardige oliën ook geproduceerd uit afval, restoliën, vetten, zoals afgewerkt frituurvet en kan in elke bestaande dieselmotor worden getankt. Met overstap naar HVO-100 diesel wordt de CO2-uitstoot verminderd met wel 90%. Ontwikkelingen in brandstofprijzen, voertuigprijzen en voertuigtechnieken, zijn van invloed op de haalbaarheid van de ambitie. Het is van belang om de ontwikkelingen nauw in de gaten te houden om periodiek te bepalen of de ambitie daadwerkelijk haalbaar is en blijft voor 2030.</p> <p>Bij afvalinzameling wordt geen gebruik gemaakt van eigen huisvuilwagens, maar bij de aanbestedingsprocedure wordt het duurzaamheidsaspect wel meegenomen. Elektrisch inzamelen van afval is nog niet haalbaar in verband met het gewicht de afval. Voor de kleinere afvalinzameling op afvalpunten door wijken heen, worden de mogelijkheden voor een kleine elektrische wagen of wagen op groen gas onderzocht.</p>
Voorstel ambitie	<i>In 2030 wil de gemeente een voorbeeld zijn op gebied van duurzame mobiliteit. Het wagenpark van de gemeente Tynaarlo is nagenoeg fossielvrij in 2030.</i>
Monitoring	Tussentijdse rapportages geven inzicht in de voortgang van de verduurzaming van het eigen wagenpark. De voortgang van de ambitie wordt meegenomen in de CO2-monitor van de gemeente Tynaarlo onder pijler 3.

	Het terugdringen van uitstoot bij vervoer door het stimuleren van openbaar vervoer, fietsen en gedeeld vervoer.																																																																	
<p>Wijziging ambitie gewenst: Nee, ambitie deze ambitie blijft gelijk.</p>	<p>Het Regionaal Mobiliteitsplan Drenthe (RMP) is een verplichting vanuit het klimaatakkoord en is in 2021 met provincie en gemeenten opgesteld. Het doel ervan is om via beleid en maatregelen CO2 te reduceren in de Drentse mobiliteit. Door de krachten te bundelen bij het RMP is een hoger rendement te behalen. Vanuit de provincie zijn een aantal concrete acties opgezet (zoals Drenthe Reist Duurzaam, deelmobiliteits(hubs), en de inzet op zero emissie OV in 2030) en vanuit de 13 overheden gezamenlijk is inzet gepleegd op de laadinfrastructuur. Ook is inmiddels de helft van de doorfietsroute 'De Groene As' tussen Assen en Groningen aangelegd. De verwachting is dat in 2025 de gehele route gereed is.</p> <p>Een doorontwikkeling van het Regionaal Mobiliteitsplan Drenthe zal naar verwachting in het eerste kwartaal 2024 onder regie van de provincie als RMP 2.0 worden vastgesteld, vervolgens zullen meer activiteiten worden opgezet om o.a. autogebruik te minderen en andere vormen van vervoer te stimuleren. Bij de ontwikkeling van de RMP 2.0 wordt ook veel data verzameld. Zo hebben organisaties van 100 medewerkers of meer vanaf 1 januari 2024 een rapportageverplichting m.b.t. werkgebonden personenmobiliteit, omdat het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) bekijken wil hoeveel CO2 het zakelijk verkeer en het woon-werkverkeer van werknemers uitstoot.</p> <p>De uitstoot bij vervoer wordt verder teruggedrongen door de infrastructuur gereed te maken voor emissieloze personenauto's. In het nationale Klimaatakkoord is vastgelegd dat vanaf 2030 alle nieuwe personenauto's emissieloos zijn. Voor een belangrijk deel zullen dat batterij-elektrische auto's zijn. Die kunnen alleen rijden als de laadinfrastructuur op orde is. Om te zorgen dat er tijdig voldoende laadpunten zijn, is de Nationale Agenda Laadinfrastructuur (NAL) opgesteld, een bijlage van het nationale Klimaatakkoord. Een van de afspraken in de NAL is dat gemeenten verantwoordelijk zijn voor een integrale laadvisie en plaatsingsbeleid. Met de laadvisie wordt een strategie bepaald waarmee een passende laadinfrastructuur voor alle elektrische (personen)voertuigen wordt gerealiseerd. De Visie Laadinfra Tynaarlo is in 2023 door de gemeenteraad vastgesteld. Tevens is een nieuwe laadconcessie georganiseerd in 2023 waardoor elektrische autobezitters zonder eigen oprit eenvoudig een nabijgelegen laadpaal aan kunnen vragen via de website www.laadpaalnodig.nl.</p> <p>Door een daling van het totale brandstoffengebruik in de mobiliteit in de periode 2010 t/m 2021 en een groeiend aandeel van hernieuwbare bronnen, is het gebruik van fossiele energiebronnen in de mobiliteit afgenomen (in kton CO2). Zowel de CO2-uitstoot als het brandstofgebruik in de mobiliteit zijn wel licht gestegen tussen 2020 en 2021 (ca. 1%). Dit is waarschijnlijk het gevolg van toenemende verkeersbewegingen door het einde van de coronapandemie. In 2021 zit het brandstofgebruik en bijbehorende CO2-uitstoot wel onder het niveau van voor de coronapandemie.</p> <div data-bbox="368 1518 1353 1888"> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Year</th> <th>Wegverkeer (A28)</th> <th>Wegverkeer (overige wegen)</th> <th>Overige modaliteiten</th> <th>Total</th> </tr> </thead> <tbody> <tr><td>2010</td><td>32,8</td><td>30,7</td><td>9,1</td><td>72,6</td></tr> <tr><td>2011</td><td>31,7</td><td>30,3</td><td>9,5</td><td>71,5</td></tr> <tr><td>2012</td><td>30,6</td><td>29,8</td><td>9,7</td><td>70,1</td></tr> <tr><td>2013</td><td>29,7</td><td>29,1</td><td>10</td><td>68,8</td></tr> <tr><td>2014</td><td>29,1</td><td>28,5</td><td>10,3</td><td>67,9</td></tr> <tr><td>2015</td><td>29,4</td><td>28,9</td><td>10</td><td>68,3</td></tr> <tr><td>2016</td><td>30,3</td><td>29,5</td><td>10,1</td><td>69,9</td></tr> <tr><td>2017</td><td>30,4</td><td>29,8</td><td>9,6</td><td>69,8</td></tr> <tr><td>2018</td><td>30</td><td>29,7</td><td>9,8</td><td>69,5</td></tr> <tr><td>2019</td><td>29,6</td><td>29,2</td><td>9,2</td><td>68,0</td></tr> <tr><td>2020</td><td>28,3</td><td>26,3</td><td>9,1</td><td>63,7</td></tr> <tr><td>2021</td><td>28,9</td><td>26,8</td><td>8,9</td><td>64,6</td></tr> </tbody> </table> </div> <p>Figuur 4 Ontwikkeling CO2-uitstoot door brandstofgebruik mobiliteit gemeente Tynaarlo</p>	Year	Wegverkeer (A28)	Wegverkeer (overige wegen)	Overige modaliteiten	Total	2010	32,8	30,7	9,1	72,6	2011	31,7	30,3	9,5	71,5	2012	30,6	29,8	9,7	70,1	2013	29,7	29,1	10	68,8	2014	29,1	28,5	10,3	67,9	2015	29,4	28,9	10	68,3	2016	30,3	29,5	10,1	69,9	2017	30,4	29,8	9,6	69,8	2018	30	29,7	9,8	69,5	2019	29,6	29,2	9,2	68,0	2020	28,3	26,3	9,1	63,7	2021	28,9	26,8	8,9	64,6
Year	Wegverkeer (A28)	Wegverkeer (overige wegen)	Overige modaliteiten	Total																																																														
2010	32,8	30,7	9,1	72,6																																																														
2011	31,7	30,3	9,5	71,5																																																														
2012	30,6	29,8	9,7	70,1																																																														
2013	29,7	29,1	10	68,8																																																														
2014	29,1	28,5	10,3	67,9																																																														
2015	29,4	28,9	10	68,3																																																														
2016	30,3	29,5	10,1	69,9																																																														
2017	30,4	29,8	9,6	69,8																																																														
2018	30	29,7	9,8	69,5																																																														
2019	29,6	29,2	9,2	68,0																																																														
2020	28,3	26,3	9,1	63,7																																																														
2021	28,9	26,8	8,9	64,6																																																														

Monitoring	De voortgang van deze ambitie wordt bijgehouden via de CO2-monitor van de gemeente Tynaarlo. Figuur 15 van de gemeentelijke CO2-monitor 2023 geeft inzicht in de ontwikkeling van CO2-uitstoot als gevolg van brandstofgebruik mobiliteit. Tevens is de verwachting dat de provincie Drenthe data beschikbaar zal stellen m.b.t. woon-werkverkeer en het gebruik van deelauto's. Zodra deze data beschikbaar komt kan deze informatie worden meegenomen in de CO2-monitor.
------------	--

	<i>Het terugdringen van uitstoot bij vervoer richting de steden Assen en Groningen door de inzet op transferia, doorfietsroutes en alternatieven voor de auto.</i>
Wijziging ambitie gewenst ja: deze ambitie wordt verwijderd.	Ja, verwijderen van deze ambitie vanwege de grote overlap met de voorgaande ambitie <i>"Het terugdringen van uitstoot bij vervoer door het stimuleren van openbaar vervoer, fietsen en gedeeld vervoer"</i> . De ontwikkelingen gericht op transferia, doorfietsroutes en alternatieven voor de auto worden meegenomen in de uitwerking van bovengenoemde ambitie.

Pijler 4 Circulaire economie	
	<i>In 2030 hebben minimaal 4 projecten of experimenten omtrent circulair bouwen plaatsgevonden binnen gemeente Tynaarlo.</i>
Wijziging ambitie gewenst: Nee, deze ambitie blijft gelijk.	<p>Sinds 2020 zijn drie projecten circulair gesloopt met de gemeente Tynaarlo als opdrachtgever:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sporthal De Marsch • Gymzaal en School De Kooi • 't Punthoes <p>Momenteel zijn bij de gemeente Tynaarlo nog drie projecten gericht op circulair slopen en/of bouwen in uitvoering of ontwikkeling:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gymzaal Gouden Regenlaan, combinatie van slopen en nieuwbouw; • Sporthal De Zwet, combinatie van slopen en nieuwbouw; • Bladergroenschool, sloop. <p>De verwachting is daarmee dat de doelstelling ruimschoots gehaald wordt om in 2030 minimaal vier projecten omtrent circulair bouwen gerealiseerd te hebben binnen de gemeente Tynaarlo. De huidige circulaire bouw/sloop projecten vinden plaats op het initiatief van de gemeente Tynaarlo zelf. Binnen deze pijler en ambitie kan het een passende uitdaging zijn om de opgedane ervaringen in deze projecten zo te delen (via communicatie of bijvoorbeeld het organiseren van een kennissessie), dat daarmee mogelijk circulaire projecten bij andere initiatiefnemers kunnen ontstaan. Kennisdeling hierover vraagt wel om extra inzet en deze inzet kan alleen worden gepleegd wanneer voldoende capaciteit en tijd beschikbaar is.</p>
Monitoring	De voortgang van de huidige projecten omtrent circulaire bouwen worden meegenomen in de CO2-monitor van de gemeente Tynaarlo en worden beschreven onder pijler 4.

	<i>In 2030 staat bij gemeente Tynaarlo circulair inkopen centraal bij de aanschaf van producten of materialen.</i>
Wijziging ambitie gewenst: Ja, deze ambitie wordt aangepast.	<p>Naast de genoemde ambitie in het programma duurzaamheid met betrekking tot circulair inkopen is in het coalitieakkoord het volgende voornemen opgenomen: <i>Bij het gemeentelijk inkoopbeleid moet duurzaamheid een pijler zijn.</i> Elke (Europese) aanbesteding begint met een startgesprek tussen de projectleider van de inkopende afdeling (inkoop is decentraal georganiseerd) en team Inkoop (interne adviseur van de inkopende afdeling). Duurzaamheid is een vast agendapunt voor zo'n startgesprek. Bij elke aanbesteding wordt gezamenlijk gekeken of, en zo ja welke, duurzaamheidscriteria geschikt zijn voor de betreffende aanbesteding.</p> <p>Circulaire inkoop is een belangrijk instrument in het aanjagen van de circulaire economie. Het stimuleert de productie en het (her)gebruik van circulaire producten en materialen. Het vergroot de markt en draagt daarmee bij aan het uiteindelijke doel: een volledig circulaire economie in Nederland in 2050.</p> <p>Het landelijke circulaire-economiebeleid kenmerkt zich tot op heden vooral door vrijwilligheid en vrijblijvendheid⁶. Om daadwerkelijk over te schakelen naar een circulaire economie in Nederland is meer nodig. Met het Nationaal Programma Circulaire Economie 2023-2030 wil het kabinet een volgende stap zetten om te versnellen en op te schalen door middel van intensiever beleid, concrete doelen en richtinggevende maatregelen.</p> <p>Gericht op de gemeente Tynaarlo: Gekeken naar het landelijke beleid, is de verwachting dat in 2030 circulair inkopen niet centraal kan staan in de gemeente Tynaarlo, maar dat er wel ervaringen mee opgedaan kunnen worden. Hier wordt de ambitie op aangepast. Circulair inkopen is geen inkoopbeleid, maar organisatiebeleid. Uitvoering van een dergelijke ambitie vindt plaats door de gehele lijnorganisatie.</p>
Voorstel ambitie	<p><i>In 2030 is bij de gemeente Tynaarlo in nog 4 projecten ervaring opgedaan in het circulair inkopen van producten en/of materialen</i></p> <p>Deze ambitie houdt in dat de gemeente Tynaarlo wel stappen wil zetten gericht op de ambitie duurzaamheid, en circulariteit een onderdeel wil laten zijn bij een aantal inkopen van producten en/of materialen. Er komen steeds meer praktijkervaringen en tools beschikbaar die ondersteuning kunnen bieden bij het circulair inrichten van een inkoopproces.</p> <p>Er kunnen voorbeelden worden gezocht die aansluiten bij inkooptrajecten in de gemeentelijke organisatie, waarbij gebruik gemaakt kan worden van elders opgedane ervaringen. Een kleine inventarisatie is wenselijk: Is er laaghangend fruit gericht op circulaire inkoop? En wat voor traject is daarbij dan nodig? Er is niet gekozen voor programmamanagement bij het programma duurzaamheid, waardoor deze uitwerking nog niet is belegd in de organisatie. Er dient te worden uitgezocht hoe de uitvoering van deze ambitie verder kan worden georganiseerd.</p>
Monitoring	De voortgang van de projecten omtrent circulaire inkoop worden meegenomen in de CO2-monitor van de gemeente Tynaarlo en worden beschreven onder pijler 4.

⁶ <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/beleidsnotas/2023/02/03/nationaal-programma-circulaire-economie-2023-2030/Nationaal+Programma+Circulaire+Economie+2023-2030.pdf>

Voorstel ambitie	<p><i>Toevoegen aan pijler 4, een nieuwe ambitie m.b.t. afval:</i> <i>In 2050 is geen sprake meer van verspilling van grondstoffen.</i></p>
Onderbouwing	<p>De Drentse gemeenten werken samen op het gebied van afval en reiniging, met als gezamenlijk doel een circulaire grondstoffeneconomie. De Drentse gemeenten hebben afspraken gemaakt hoe zij dit willen realiseren en deze afspraken zijn vastgelegd in een manifest. Deze is op donderdag 1 juni 2023 door bestuurders ondertekend. In het manifest zijn de volgende doelen opgenomen: In 2050 is geen sprake meer van verspilling van grondstoffen. Tussendoel is 50% circulair in 2030, ten opzichte van het peiljaar 2016. Concreet is dit een gewogen gemiddelde van de Drentse gemeenten van 100 kg huishoudelijk restafval (grof en fijn) per inwoner in 2030.</p> <p>Hoewel in de gemeente Tynaarlo het gewogen gemiddelde al rond de 100 kg per inwoner ligt (zie figuur 4), wordt niet het voorstel gedaan om deze ambitie voor 2030 op te nemen maar het einddoel voor 2050 aan te houden.</p> <p>De maatregelen die namelijk nodig zijn om restafval te verminderen zullen door producenten van artikelen, textiel en voedsel moeten worden genomen en doorgevoerd. Dat gaat ook gebeuren door middel van UPV's (Uitgebreide Producenten Verantwoordelijkheid), maar daarvoor is nog een hele ontwikkeling te gaan tot 2050. Een ontwikkeling kan zijn dat we naar het nascheiden van plastic, metalen en drankenkartons uit het restafval gaan. De hoeveelheid restafval (kilogrammen) kan daarmee toenemen, maar er wordt wel meer herbruikbaar materiaal uit het restafval gescheiden. Groenafval, glas, textiel en papier worden en blijven wel apart aan de bron ingezameld.</p>
Monitoring	<p>De voortgang van deze ambitie wordt meegenomen in de CO2-monitor 2023 van de gemeente Tynaarlo en wordt weergegeven in figuren 16 en 17.</p>

Pijler 5 Natuur en milieu	
	<i>In 2030 zijn de gronden rondom het gemeentelijk vastgoed van de gemeente Tynaarlo (gedeeltelijk) klimaatadaptief en natuurlijk ingericht.</i>
Wijziging ambitie gewenst: Nee, deze ambitie blijft gelijk.	<p>Nee, deze ambitie blijft gelijk. Welke gronden rond het gemeentelijk vastgoed al klimaatadaptief zijn ingericht is nog niet volledig in beeld gebracht. Dat geldt ook voor hoe natuurlijk de gronden zijn ingericht. Met natuurlijk wordt natuurinclusief bedoeld. Met deze term wordt bedoeld dat er gestreefd wordt naar een basiskwaliteit natuur, dus een goede biodiverse leefomgeving.</p> <p>De openbare ruimte wordt al beheerd op een duurzame manier. Er wordt al 20 jaar geen gebruik meer gemaakt van chemische middelen voor onkruidbestrijding. Daarnaast worden bermen bij herstelwerkzaamheden niet meer ingezaaid met de standaard grasmengsels maar met wilde bloemenmengsels, bestaande uit diverse soorten die hier van oorsprong voorkomen of voorkwamen. Sinds 2021 is structureel € 35.000,- beschikbaar gesteld voor de uitvoering van het vastgestelde beleidsplan 'bevorderen biodiversiteit in de gemeentelijke openbare ruimte'. Om de huidige natuur/ecologische kwaliteit in de gemeente beter in beeld te krijgen wordt in 2024 een inventarisatie uitgevoerd en wordt een natuurwaardenkaart opgesteld t.b.v. de Basiskwaliteit Natuur.</p> <p>Ook wordt in het kader van bevorderen biodiversiteit in 2023 het voorterrein van het gemeentehuis aantrekkelijker gemaakt voor de flora en de fauna. Om dit proberen te bereiken wordt het merendeel van de gazons verwijderd, de talud van de watergang flauwer gemaakt en een paar hoogteverschillen in het gras aangebracht. Aansluitend wordt er een meerjarig wilde bloemenmengsel ingezaaid.</p> <p>In 2022 is de Regionale Adaptatie Strategie (RAS) vastgesteld en ook door onze gemeente ondertekend. Daarin wordt beschreven hoe de regio Groningen – Noord-Drenthe samenwerkt aan een klimaatadaptieve leefomgeving. Aan de hand van deze strategie is een 'vertaling' gemaakt naar onze eigen gemeente en de Lokale Adaptatie Strategie (LAS) geschreven en in 2023 vastgesteld. Het vervolg hierop wordt de Lokale Uitvoeringsagenda (LUA), waarin we gaan schrijven hoe we het beleid gaan toepassen en welke acties daarbij te verwachten zijn. Hierin kan ook de natuurwaardenkaart worden meegenomen. Het voornemen is om die begin 2024 ter vaststelling aan de gemeenteraad aan te bieden.</p>
Monitoring	De voortgang van de projecten en daarmee de voortgang van de ambitie wordt meegenomen in de CO2-monitor van de gemeente Tynaarlo en wordt beschreven onder pijler 5. Het streven is om de voortgang op deze ambitie cijfermatig te monitoren. Zodra deze informatie beschikbaar is, wordt dit opgenomen in de monitor.

	<i>In 2030 heeft gemeente Tynaarlo in alle dorpen stappen gemaakt op gebied van klimaatadaptatie, en zijn alle nieuwbouwwijken en minimaal vier bestaande wijken klimaatbestendig ingericht.</i>
Wijziging ambitie gewenst: Nee, deze ambitie blijft gelijk.	Er zijn al wijken klimaatadaptief ingericht zoals Groote Veen in Eelde en onlangs de nieuwe wijk Vries-Zuid. De planontwikkeling van de wijk Laarhove in Zuidlaren is gaande, waar ook klimaatadaptatie een aandachtspunt is. Op gemeentegrond zijn al op veel plekken wadi's en natuurvriendelijke oevers aangelegd. Bij werkzaamheden waarbij de riolering in een straat of buurt wordt vervangen, wordt al jaren door de gemeente, waar mogelijk, aan de aanwonenden aangeboden om de regenpijp af te koppelen van het riool. Ook bij de nieuwe inrichting van de straat of weg wordt zoveel mogelijk rekening gehouden met klimaatadaptieve toepassingen (bijv. Rockwool als waterbuffer onder het wegdek, halfverharding op parkeerplaatsen, asfalt vervangen door klinkers). In de Lokale Adaptatie Strategie (LAS) en Lokale Uitvoeringsagenda (LUA) zullen projecten worden opgenomen die verder zullen bijdragen aan deze ambitie.
Monitoring	De voortgang van de projecten en daarmee de voortgang van de ambitie wordt meegenomen in de CO2-monitor van de gemeente Tynaarlo en wordt beschreven onder pijler 5. Het streven is om de voortgang op deze ambitie cijfermatig te monitoren. Zodra deze informatie beschikbaar is, wordt dit opgenomen in de monitor.

	<i>In 2030 zijn de schoolpleinen van de basisscholen (gedeeltelijk) klimaatadaptief en natuurlijk ingericht.</i>
Wijziging ambitie gewenst: Nee, deze ambitie blijft gelijk.	De komende jaren wordt vanuit de Lokale Adaptatie Strategie (LAS) geïnterviewd op welke schoolpleinen klimaatadaptieve aanpassingen benodigd zijn. In de Lokale uitvoeringsagenda (LUA) van de LAS worden deze maatregelen verder uitgewerkt. Op dit moment zijn er twee deelnemende scholen in de gemeente die meedoen met de Schoolpleinen Revolutie Drenthe, een initiatief van de provincie Drenthe. In onze gemeente is financiële ruimte aangeboden voor drie scholen: de derde verkiezingsronde volgt binnenkort. Scholen kunnen meedoen door een motivatie te schrijven en een zelfde bedrag (€20.000) bij te leggen. Het gaat erom dat de schoolpleinen uitdagender voor kinderen worden ingericht voor sport, spel, cultuur en natuur. Klimaatadaptatie en gezondheid spelen ook een rol. Vergroening van schoolpleinen zorgt voor meer schaduw en draagt bij aan CO2-reductie. Sport- en speluitdagingen aan meer bewegen. De gemeente is betrokken, maar financiert niet mee. Het beleid van de gemeente is, dat de inrichting van schoolpleinen de verantwoordelijkheid van de school is. Waar de gemeente eigenaar van school en schoolplein is geldt dat de schoolleiding met de gemeente moet overleggen bij nieuwe plannen met betrekking tot de inrichting.
Monitoring	De voortgang van de projecten en daarmee de voortgang van de ambitie wordt meegenomen in de CO2-monitor van de gemeente Tynaarlo en wordt beschreven onder pijler 5. Het streven is om de voortgang op deze ambitie cijfermatig te monitoren. Zodra deze informatie beschikbaar is, wordt dit opgenomen in de monitor.

	<i>In 2030 werkt 25% van de agrarische bedrijven planmatig aan verbetering van de biodiversiteit en landschapskwaliteit.</i>
--	---

<p>Wijzing ambitie gewenst: Nee, deze ambitie blijft gelijk</p>	<p>Het is nog niet bekend hoeveel agrarische bedrijven er zijn die planmatig werken aan verbetering van de biodiversiteit en landschapskwaliteit.</p> <p>In 2024 wordt het Drents Programma Landelijk Gebied (DPLG) door Gedeputeerd Staten vastgesteld. Het programma bevat een integrale aanpak voor de opgaven van stikstof, natuur, water en klimaat in onze leefomgeving. Naast het herstellen van de natuur moet ook de vitaliteit, de leefbaarheid en het sociaaleconomisch perspectief van Drenthe worden behouden of verbeterd. Op gebiedsniveau wordt met alle gebiedspartners zoals de waterschappen, de provincie, de gemeenten, natuurbeheerders, landbouw- en andere belangenorganisaties samengewerkt aan het gebiedsplan en de implementatie hiervan op lokaal niveau. Onderwerpen als natuurinclusieve landbouw, natuurontwikkeling en biodiversiteit spelen daarin een belangrijke rol. De uitvoering brengt ook CO2-reductie met zich mee door maatregelen als vernatting van veengebieden en de versterking van groenstructuren. Daarmee is de verwachting dat tussen 2030 en 2035 vergaande reductie van emissies in het landelijk gebied worden bereikt, en de biodiversiteit en waterkwaliteit sterk worden verbeterd. De gemeente wil deze doelen bereiken door actief in te zetten op samenwerking in gebiedsprocessen met andere overheden en gebiedspartners.</p> <p>Bestaande gebiedsprojecten in het Hunzedal (Noordma), Drentsche Aa (Roodzanden en Polders Oosteland-Lappenvoort) en Kop van Drenthe (Peizer- en Eelderdiepsysteem) krijgen grote overlap met het DPLG. Daarnaast zijn er nog diverse particuliere initiatieven zoals 'Samen voor meer biodiversiteit en landschapselementen' bij Eelde.</p>
<p>Monitoring</p>	<p>De voortgang van de projecten en daarmee de voortgang van de ambitie wordt meegenomen in de CO2-monitor van de gemeente Tynaarlo en wordt beschreven onder pijler 5. Het streven is om de voortgang op deze ambitie cijfermatig te monitoren. Zodra deze informatie beschikbaar is, wordt dit opgenomen in de monitor.</p>

4. Overzicht ambities per 2023

Nieuw overzicht ambities per 2023	
Pijler 1 Hernieuwbare energie	
	In 2030 wekken we in de gemeente Tynaarlo jaarlijks tussen 745 en 1090 TJ aan hernieuwbare energie op.
Pijler 2 Woningen en gebouwen	
	In 2030 is aantoonbaar CO2-uitstoot reductie bij woningen en gebouwen gerealiseerd door de inzet van de gemeente op het stimuleren van energiebesparing en verduurzaming.
	In 2030 voldoet het commercieel en maatschappelijk vastgoed in de gemeente Tynaarlo aan de landelijke energieprestatiedoelen.
Pijler 3 Mobiliteit	
	In 2030 wil de gemeente een voorbeeld zijn op gebied van duurzame mobiliteit. Het volledige wagenpark van de gemeente Tynaarlo is nagenoeg fossielvrij in 2030.
	Het terugdringen van uitstoot bij vervoer door het stimuleren van openbaar vervoer, fietsen en gedeeld vervoer.
Pijler 4 Circulaire economie	
	In 2030 hebben minimaal 4 projecten of experimenten omtrent circulair bouwen plaatsgevonden binnen gemeente Tynaarlo.
	In 2030 is bij de gemeente Tynaarlo in nog 4 projecten ervaring op gedaan in het circulair inkopen van producten en/of materialen.
	In 2050 is geen sprake meer van verspilling van grondstoffen.
Pijler 5 Natuur en milieu	
	In 2030 zijn de gronden rondom het gemeentelijk vastgoed van de gemeente Tynaarlo (gedeeltelijk) klimaatadaptief en natuurlijk ingericht.
	In 2030 heeft gemeente Tynaarlo in alle dorpen stappen gemaakt op gebied van klimaatadaptatie, en zijn alle nieuwbouwwijken en minimaal vier bestaande wijken klimaatbestendig ingericht.
	In 2030 zijn de schoolpleinen van de basisscholen (gedeeltelijk) klimaatadaptief en natuurlijk ingericht.
	In 2030 werkt 25% van de agrarische bedrijven planmatig aan verbetering van de biodiversiteit en landschapskwaliteit.